

Σεραφεὶμ Rose: Ἀμερικανὸς «φονταμενταλιστής» ἢ ἅγιος τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα;

Μύρωνος Ζαχαράκη*

Ὁ ἱερομόναχος Σεραφεὶμ Rose ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς γνωστότερες μορφές τῆς Ὁρθοδόξιας τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα. Καὶ τὰ βιβλία του, ποὺ ἀπέκτησαν μεγάλη δημοφιλία, ἐπιχειροῦν τὴ συστηματικὴ καταγραφὴ τῶν πνευματικῶν ἀδιεξόδων τοῦ σύγχρονου κόσμου, τὸν ὁποῖον ὁ π. Σεραφεὶμ θεωρεῖ ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ προηγεῖται ἅμεσα τοῦ Ἀντιχρίστου. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, θεωρεῖ ὁ ἴδιος ὅτι μονάχα μία ἐλάχιστη ὁμάδα ἀπολύτως ἀσυμβίβαστων Χριστιανῶν θὰ διατηρήσει τὴν ὀρθὴ πίστη, μὲ ὅλους τοὺς ὑπολοίπους νὰ παρασύρονται στὴν καταστροφὴ¹.

Ἀρχικά, μὲ τὸ ἔργο του *Ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατο: μεταθανάτιες ἐμπειρίες* στὸ φῶς τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας, τὸ ὁποῖο εὐρύτερα θεωρεῖται ἴσως τὸ *magnum opus* του, ὁ π. Σεραφεὶμ ἐπιχειρεῖ νὰ «ἀνα-συνθέσει» –ἢ μᾶλλον νὰ ἐκθέσει συστηματικὰ– τὴ διδασκαλία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας περὶ τοῦ μεταθανάτιου «τελωνισμοῦ» τῆς ψυχῆς. Ὅπως ἐξηγεῖται ἀναλυτικὰ στὸ βιβλίον, ἡ ψυχὴ περιπλανεῖται μεταθανάτια τὶς δύο (τὸ πολὺ) πρῶτες ἡμέρες στὰ μέρη ὅπου ζοῦσε στὴ γῆ, ἐνῶ τὶς ὑπόλοιπες τριάντα ὁκτὼ ἡμέρες περνᾷ ἀπὸ τοὺς τόπους τοῦ παραδείσου καὶ τῆς κολάσεως, κάτι στὸ ὁποῖο ὀφείλονται τὰ ἀντίστοιχα μνημόσυνα. Αὐτὰ βοηθοῦν

* Ὁ Μύρων Ζαχαράκης εἶναι ὑποφ. διδάκτωρ Φιλοσοφίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Βασικὲς ἐπιρροὲς στὴ συλλογιστικὴ τοῦ π. Rose, ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξή Γραμματεία, εἶναι καὶ κάποιες ἐπιφανεῖς Ρωμαιοκαθολικοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ π. Lubac, ὁ Max Picard, ὁ Josef Pieper, ἀλλὰ καὶ ὁ στοχαστὴς Erich Kahler, καὶ ἀκόμη περισσότερο οἱ Maistre καὶ Donoso Cortés. Ὅπως ὁ Γάλλος στοχαστὴς René Guenon, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπίσης εἶχε ἐπηρεασθεῖ, ὁ π. Σεραφεὶμ ὁμιλεῖ γιὰ τὸν σύγχρονο κόσμο σὰν νὰ εἶναι ἓνα προϊόν τῆς συνεχοῦς ἀπομάκρυνσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις πνευματικὲς ἀλήθειες, ποὺ σὲ ἄλλες ἐποχὲς ὑπῆρχαν στὴν περιρρέουσα «ἀτμόσφαιρα». Τέλος, μία σημαντικὴ πηγὴ τοῦ εἶναι τὰ ντοστογιεφσκιὰ μυθιστορήματα.

πολὺ τὴν ψυχὴ, ἂν καὶ βέβαια οἱ προσευχὲς τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ σώσουν ἐκεῖνον ποὺ οὐδέποτε ἐπιθύμησε πραγματικὰ νὰ σωθεῖ. Πάντως, ὑπάρχουν εἴκοσι τέτοια τελώνια, δαίμονες, ποὺ ἡ ψυχὴ διέρχεται ἀπὸ μία δοκιμασία σὲ μορφή ἁμαρτίας². Μετὰ θάνατον, μᾶς λέει ὁ Rose, συνοψίζοντας πλῆθος πατερικῶν καὶ χριστιανικῶν ἔργων (π.χ. τὰ συναξάρια), ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου διαβαίνει μέσα ἀπὸ τὸν χώρο τῶν τελωνίων, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπεύθυνο γιὰ διαφοροετικὸ τύπο ἁμαρτίας κι ἐπιχειρεῖ νὰ φράξει τὸν «δρόμο» τῆς, ἐλκύνοντάς τη στὴν κόλαση. Σὲ περίπτωσι ποὺ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀποκεκαθαρμένη ἀπὸ τὰ πάθη, θὰ ἐλκυσθεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο πάθος ποὺ τῆς ἀσκεῖ τὴ μεγαλύτερη ἔλξη. Οἱ δαίμονες θὰ τὴ θεωρήσουν «φίλη» καὶ θὰ τὴν ὀδηγήσουν στὴν κόλαση³. Οἱ «μεταθανάτιες» ἐμπειρίες ποὺ ἀκοῦμε καὶ διαβάζουμε συνήθως εἶναι ὑπερβολικὰ σύντομες, καθὼς ἂν διαρκούσαν περισσότερο θὰ εἶχε ἐπέλθει πραγματικὸς θάνατος. Ἀντίθετα, μία ἐξωσωματικὴ ἐμπειρία μπορεῖ νὰ ἔχει μεγαλύτερη διάρκειά⁴. Ἄν ὑπολογίσει κανεὶς ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἀμερικανοὶ εἶχαν σχεδὸν πάντοτε εὐχάριστες τέτοιες ἐμπειρίες ἐνῶ τὸ ἕνα τρίτο τῶν Ἰνδῶν μὲ ἀντίστοιχες ἐμπειρίες βίωσαν τρόμο, πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι εἶναι σημαντικὴ καὶ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ εὐρύτερου πολιτισμικοῦ περιβάλλοντος. Σχεδὸν ὅλες οἱ μεταθανάτιες ἐμπειρίες ποὺ ἀναφέρονται σὲ σύγχρονα ἔργα εἶναι ὑπερβολικὰ σύντομες, μιᾶς καὶ θὰ εἶχε ἐπέλθει πραγματικὸς θάνατος, ἂν ἡ διάρκειά τους ἦταν μεγαλύτερη. Πάντως, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀρνηθεῖ ὅτι οἱ σύγχρονες ἐμπειρίες ἐπαφῆς μὲ τοὺς νεκροὺς ἀποτελοῦν τὴ γνήσια συνέχεια τοῦ πνευματισμοῦ τοῦ 19ου αἰ.

[...] οἱ σύγχρονες «μεταθανάτιες» ἐμπειρίες, ἀτελεῖς καθὼς εἶναι, ἀνήκουν ὅλες στὸν ἐξῆς κανόνα: ἡ «ἐξωσωματικὴ» κατάστασι ἀποτελεῖ μόνον τὸ ξεκίνημα τῆς ἀρχικῆς περιόδου ἀσώματης «περιπλάνησις» τῆς ψυχῆς στοὺς τόπους τῶν ἐπίγειων δεσμῶν τῆς ὅμως κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔχει

2. π. Σεραφεῖμ Ρόουζ, *Ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατον: μεταθανάτιες ἐμπειρίες στὸ φῶς τῆς Ὁρθόδοξης διδασκαλίας*, μετάφρ. Παναγιώτα Τσουροπλῆ, ἐκδ. Μυριόβιβλος, Ἀθήνα 2004, σ. 286.

3. Ὁ.π., σ. 145.

4. Ὁ.π., σ. 170.

παραμένει νεκρὸς γιὰ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα, ἔστω μέχρι νὰ συναντήσει τοὺς ἀγγέλους ποὺ πρόκειται νὰ τὸν συνοδεύσουν⁵.

Ἡ αὐθεντικὴ χριστιανικὴ ἐμπειρία, συνοψίζει ὁ Rose, προέρχεται ἀληθινὰ ἀπὸ τοὺς τρόπους παράδεισο/κόλαση, ἐνῶ ἐκείνη τῶν πνευματιστῶν προέρχεται ἀπὸ τὸ «ἐναέριο» τμήμα τοῦ κόσμου τῶν πεπτωκότων πνευμάτων/δαιμόνων. Βέβαια, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ σύγχρονα «ὁράματα» δὲν βιώνονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Χριστιανοὺς· δὲν ἔχουν στοιχεῖα χριστιανικῆς πνευματικότητος, ἡ ὁποία εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μὲ τὸν φόβο Θεοῦ καὶ τὸ κάλεσμα γιὰ μετάνοια.

Ἡ διδασκαλία περὶ τελωνίων στὶς Ὁρθόδοξες πηγὲς δὲν ἔχει ποτὲ ὀρισθεῖ ὡς «δόγμα», ἀφοῦ μᾶλλον ἀνήκει στὴν παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης εὐσέβειας· αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι πρόκειται γιὰ κάτι «ἀσήμεντο» ἢ γιὰ θέμα «προσωπικῆς ἀποφῆς». Ἐχει διδαχθεῖ παντοῦ καὶ πάντοτε στὴν Ἐκκλησία, ὅπουδήποτε ἔχει μεταβιβασθεῖ ἡ Ὁρθόδοξη ἀσκητικὴ παράδοση. Τὸ ὅτι τὸ συγκεκριμένο θέμα βρίσκεται ἕως τώρα ἐκτὸς τοῦ πεδίου ἐνδιαφερόντων πολλῶν σύγχρονων Ὁρθόδοξων θεολόγων, ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ θεολόγοι αὐτοὶ ἀνήκουν πρωτίστως στὸν ἀκαδημαϊκὸ κόσμο καὶ ὄχι στὸν κόσμο τῆς ἀσκητικῆς παράδοσης⁶.

Τὸ συγκεκριμένο θέμα ἔχει συζητηθεῖ, μεταξὺ ἄλλων, ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰγνάτιο Brianchaninov (1807-1867) καὶ τὸν ὅσιο Θεοφάνη τὸν Ἐγκλειστο (1815-1894), μὲ τὸν δεύτερο νὰ ἐναντιώνεται κάπως στὸν πρῶτο γιὰ λόγους ποὺ, ὅπως πιστεύει ὁ π. Σεραφεῖμ, εἶναι ἀποτέλεσμα παρερμηνείας τῶν θέσεών του. Σύμφωνα μὲ τὸν π. Σεραφεῖμ, παρ' ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ τῶν τελωνίων δὲν ἔχει ὀρισθεῖ ἐπίσημα ὡς δόγμα ἀπὸ κάποια Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, πρόκειται γιὰ μία σημαντικὴ ἔκφραση ὀρθόδοξης εὐλάβειας, ποὺ διαδραματίζει καίριο ρόλο στὴν Ὁρθόδοξη ἀσκητικὴ παράδοση. Πράγματι, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θεωρεῖ τόσο σημαντικὴ τὴ διδασκαλία τῆς γιὰ τὰ τελώνια, ὥστε ἔχει συμπεριλάβει ἀναφορὰς γι' αὐτὴν καὶ σὲ πολλὰ ἀπὸ τὶς ἀκολουθίες τῆς⁷. Ἡ πιθανὴ ἀπόρριψη αὐτῆς ἀπὸ κάποιους σήμερα:

5. Ὁ.π., σ. 285.

6. Ὁ.π., σ. 377.

7. Ὁ.π., σ. 289.

είναι τὸ ἔργο τοῦ ἴδιου δυτικῆς ὀρθολογισμοῦ ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τόσο συχνὰ στὸ παρελθὸν καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου τόσο πολλοὶ ἄνθρωποι ἔχουν ἀπολέσει τὴν ἀληθινὴ κατανόηση καὶ αἴσθηση τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανισμοῦ. Στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ προτεσταντικὴ Δύση, αὐτὴ ἡ ἐπίθεση ἔχει ἐπιτύχει πλήρως τὸν στόχο της, καὶ ἀπὸ ὅσους Βίους Ἀγίων ἔχουν ἀπομείνει ἔχουν πράγματι διαγραφεῖ τὰ ὑπερφυσικὰ στοιχεῖα καὶ θεωροῦνται συχνὰ ὡς «ἡθικὰ μυθεύματα»⁸,

διότι:

Ἡ ἀληθινὴ Ὁρθόδοξη διδασκαλία περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς, ἀντιθέτως, πληροὶ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἐμπνέει ὥστε νὰ ἀγωνισθεῖ γιὰ τὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν ἐναντίον ὅλων τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν ποὺ ἐμποδίζουν τὴν πορεία του. Ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ καλοῦνται σὲ αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, καὶ εἶναι ἀπάνθρωπη ἀδικία εἰς βάρος τους νὰ ἀμβλύνουμε τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία ἔτσι ὥστε νὰ αἰσθάνονται πιὸ «ἄνετα»⁹.

Ὁ Rose παραθέτει ἐπίσης τὶς τέσσερις ἀπαντήσεις τοῦ χρονικὰ τελευταίου ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Πατέρες, Ἀγίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, στὴ γνωστὴ Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας, μὲ τὴν πρώτη ἀπάντηση νὰ περιέχει τὴν πιὸ συνοπτικὴ ἔκθεση τῆς Ὁρθόδοξης διδασκαλίας πάνω σὲ αὐτὰ τὰ ζητήματα¹⁰, καὶ τὶς ἐπόμενες νὰ ἀντιπαρατίθενται μὲ τὶς ρωμαιοκαθολικὲς δοξασίες περὶ καθατηρίου πυρός. Ὁ συγγραφέας καταλήγει στὴν παράθεση τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Ἀγίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ στοὺς παπικούς, ἐναντίον τῆς ιδέας τοῦ Καθατηρίου. Ὑπογραμμίζοντας τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα σὲ Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμό, ὁ π. Σεραφεῖμ ἐπέμενε στὴν ἀνάδειξη τῆς πρώτης ὡς διατηρημένης ἀλήθειας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ἔρχεται μὲ φυσικὸ τρόπο τὸ ἐρώτημα πῶς ὁ ἴδιος ἀντιμετώπιζε τοὺς μεγάλους ἐκκλησιαστικοὺς πατέρες τῆς Δύσεως¹¹.

8. Ὁ.π., σ. 395.

9. Ὁ.π., σ. 399.

10. Ὁ.π., σ. 304.

11. Στὴ σύντομη καὶ ἡμιτελῆ πραγματεία του μὲ τίτλο: *Ἡ θέση τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, ὁ ἱερομόναχος Σεραφεῖμ ἐπιχείρησε νὰ ξεκαθαρίσει ἓνα ζήτημα ποὺ στὴν ἐποχὴ του (καὶ ὄχι μόνον) εἶχε καταλήξει ἀκανθῶδες. Ἀρχικά, παραθέτοντας πάντοτε τὶς πρωτότυπες πηγές, παρατηρεῖ πῶς ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος ἀπέκλινε μὲν κάπως ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία σὲ τρία βασικὰ θέματα: τὴν ἐκπόρευση τοῦ Ἀγίου

Τὸ ἐπόμενο βιβλίο του με τίτλο: *Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ θρησκεία τοῦ μέλλοντος*¹² θὰ μπορούσε εὐλογα νὰ θεωρεῖ ἡ συνέχεια τοῦ βιβλίου του *Ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατο*. Πράγματι, ὅπως εἶχε κάνει καὶ σὲ ἐκεῖνο, ἔτσι καὶ σὲ αὐτὸ ὁ π. Σεραφεῖμ διερευνᾷ μία ὁλόκληρη γκάμα λατρευτικῶν πρακτικῶν ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν ὀρθολογισμό καὶ τὸν «ἐπιστημονικό» ὕλισμό, ἀναζητώντας μία μοντέρνα καὶ «ἐναλλακτική» μορφή θρησκευτικότητας, ἡ ὁποία νὰ προσφέρει στοὺς συμμετέχοντες γαλήνη, νόημα ζωῆς καὶ διέξοδο ἀπὸ τὰ προβλήματα τους. Οἱ ἀφηγήσεις τοῦ βιβλίου, ἔντονα ἀνησυχητικές καὶ προειδοποιητικές, ἔρχονται σὲ σκόπιμη ἀντίθεση μετὰ τὸ συγκρατημένο καὶ συγκροτημένο ὕφος γραφῆς του. Ὅπως στὸ *Ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατο* ἐκτέθηκαν οἱ λεγόμενες «μεταθανάτιες» ἐμπειρίες, ἐδῶ παρατηροῦνται μερικές νέες μορφές θρησκευτικῆς πίστεως: συγκεκριμένα, εἶναι ἡ «χαρισματική ἀναζωπύρωση» ποὺ ἐπέφερε ὁ Πεντηκοστιανισμός, ἡ «οὐφολογία» ποὺ ἀπὸ φιλοπερίεργη ἀναζήτηση ἔχει ἤδη ἐξελιχθεῖ σὲ ἀληθινὸ ἀντικείμενο λατρείας, τὰ «νέα θρησκευτικὰ κινήματα» (Hare Krishna, Maharishi,

Πνεύματος, τὴ σχέση θείας Χάριτος μετὰ τὸ ἀνθρώπινο αὐτεξούσιο, καθὼς καὶ τὴ θεία «τιμωρία» τοῦ κακοῦ, σὲ μία ἐποχὴ ὅμως ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμη διατυπωθεῖ συνοδικά. Αὐτὸ ποὺ ὅμως ἀναδεικνύει τὸ παρὸν βιβλίο εἶναι ὅτι οἱ αὐγουστίνειες θέσεις δὲν ὑπῆρξαν τόσο ἐσφαλμένες ὅσο «ἀτελεῖς» καὶ ὑπερβολικά διανοητικές, ἐξ αἰτίας τῆς γενικώτερης «εὐρωπαϊκῆς» του παιδείας, πρᾶγμα ποὺ σὲ καμμία περίπτωση δὲν πρέπει νὰ μᾶς ὠθεῖ σὲ συλλήβδην ἀπόρριψη τοῦ ἔργου τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Σύμφωνα μετὰ τὸν π. Σεραφεῖμ, ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος διακατεχόταν ἀπὸ θεῖο ἔρωτα, ὅπως φαίνεται μέσα στίς *Ἐξομολογήσεις* του, καὶ γι' αὐτὸ ἀποτελεῖ σημαντικὴ πηγὴ ἔμπνευσης γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς ὡς καὶ σήμερα, ἰδίως ὅταν αὐτοὶ εἶναι νεοφώτιστοι. Στὸ βιβλίο ὑποστηρίζεται συστηματικὰ καὶ με ἐπιχειρήματα ὅτι ὁ «προορισμός» ποὺ ἀσπαζόταν ὁ Αὐγουστίνος δὲν πρέπει σὲ καμμία περίπτωσι νὰ ταυτίζεται μετὰ τὸ δόγμα τοῦ ἀπόλυτου προορισμοῦ, τὸ ὁποῖο διατύπωσε ἀργότερα ὁ Καλβίνος, ἀλλὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἕναν μετριασμένο προορισμό, ποὺ ἀπώτερο στόχο του εἶχε νὰ ἐπιλύσει τὸ δίλημμα περὶ τοῦ τί προηγεῖται χρονικὰ στὴ σχέση τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸν ἄνθρωπο: ἡ ἀνθρωπίνη ἐλευθερία ἢ ἡ θεία Χάρις. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ὁ ἱ. Αὐγουστίνος πρέσβευε ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει *a priori* τὴν ἀνθρώπινη πρόθεση καὶ προσφέρει τὴ θεϊκὴ Του χάρις σὲ ὅσους τὴν ἐπιθυμοῦν ἐσωτερικά. Σὲ κάθε περίπτωσι, ὁ π. Σεραφεῖμ εὐλαβεῖτο βαθιὰ τὸν Ἅγιο Αὐγουστίνου, τιμοῦσε πρόθυμα τοὺς κοινούς (δηλ. τοὺς πρὸ τοῦ Σχίσματος) ἀγίους καὶ ἐπεδίωκε νὰ ἀποφεύγονται οἱ περιττές διαμάχες μεταξὺ Ὁρθόδοξων. Βλ. π. Σεραφεῖμ Ρόουζ, *Ἡ θέσις τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου στὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν*, μετάφρ. Παναγιώτα Τσουροπλῆ, ἐκδ. Μυριόβιβλος, Ἀθήνα 2004, *passim*.

12. Ὁλόκληρο τὸ κείμενο, με ἑλληνικὴ μετάφραση, εἶναι δημοσιευμένο στὴν ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση: http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/gerontikon/seraphim_rose_orthodoxy_and_the_religion_of_the_future.htm [19.3.2024].

Maharaj Ji), πού εισήγαγαν στη Δύση σέ «άραιωμένη» μορφή μερικές πρακτικές του παραδοσιακού Ινδουισμού, αλλά και ο ίδιος ο Ινδουισμός, ο οποίος σιγά-σιγά «άλώνει» μία πρὸς μία τις χώρες του άλλοτε χριστιανικού κόσμου, με την αμερικανική νεολαία νὰ εἶναι ἡ πρώτη πού προχωρεῖ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, με τις ὑπόλοιπες νὰ ἀκολουθοῦν¹³. Σύμφωνα με τὸν Rose, ὑπάρχει μία προοδευτικὴ ἐμβάθυνση στὴν ἐνασχόληση με τὴν ἀνατολίτικη πνευματικότητα: Ἡ γενιὰ τοῦ 1950 (“beatniks”) ἐκδήλωνε ἀπλὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν μὴ χριστιανικῶν πιστεύω, ἡ γενιὰ τοῦ 1960 (“hippies”) προχώρησε ἀκόμη περισσότερο, καὶ πλέον ἡ γενιὰ τοῦ 1970 ἀσχεῖ πλέον συστηματικὰ τις λατρευτικὲς πρακτικὲς τῆς Ἑπὶ Ἀνατολῆς¹⁴. Ὁ Rose

13. Ἀξίζει ἐδῶ νὰ γίνει μνεία στὸν συγγραφέα Klaus Kenneth, πού μετεστράφη στὸν Χριστιανισμό (πρῶτα στὸν προτεστάντικο Στρατὸ Σωτηρίας καὶ κατόπιν στὴν Ὀρθοδοξία, ὅπου καὶ παραμένει ἕως καὶ σήμερα) ὕστερα ἀπὸ ἀγωνιώδη πνευματικὴ ἀναζήτηση, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας ἤρθε (ἀρχικὰ ὡς χίτης χασικλῆς) σὲ προσωπικὴ ἐπαφὴ με τὸν νεοεποχίτη «γκουρού» Maharishi, περνώντας κατόπιν στὴ συστηματικὴ ἀσκηση τοῦ Ινδουισμού, στὴν Καλκούτα. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος μέσα στὸ αὐτοβιογραφικὸ βιβλίο του *Χιλιάδες μίλια πρὸς τὸν τόπο τῆς καρδιάς* (ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2012). Ὁ Kenneth, ὁ ὁποῖος ἔχει ιδρύσει κοινωφελεῖς ὀργανισμοὺς καὶ δίνει διεθνῶς ὁμιλίες ἀφηγούμενος τὴν περιπετειώδη ζωὴ του, ἔγραψε λίγο ἀργότερα ἕνα ἀκόμη βιβλίο, τό: *Θεοί, εἰδῶλα, γκουρού: ἀπὸ τὴ σκιὰ τῆς πλάνης στὸ φῶς τῆς Ὀρθοδοξίας* (ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2012). Ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τις προσωπικὲς του ἐμπειρίες με τὴν ἀνατολίτικη πνευματικότητα, ἐπικαλούμενος καὶ τὸ προαναφερθὲν βιβλίο του π. Σεραφεῖμ Rose, τις προειδοποιήσεις τοῦ ὁποῖου φαίνεται νὰ ἐπιβεβαιώνουν τὰ βιώματά του, ἐπισημαίνει: «Μία φιλοσοφία πνευματικοῦ-μεταφυσικοῦ περιεχομένου πέραν καὶ ὑπεράνω ὅλων τῶν θρησκειῶν κατασκεύασε φαινόμενα, ὅπως ἡ ἐπιστημονικὴ φαντασία (*science fiction*), οἱ ἐξωγήινοι, τὰ U.F.O. καὶ πολλὰ ἀκόμη, με τὴν κοινὴ εὐχὴ γιὰ ἀπόδραση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς καθημερινότητος. Αὐτὴ ἡ “μεταχριστιανικὴ θρησκεία” ἐξυπηρετεῖ βεβαίως τὸν Ἀντίχριστο παρέχοντάς του ὡς ἐφαλτήριο καὶ δεκανίκι τὸ Χόλιγουντ, προκειμένου νὰ ἀνακηρύξει τὸν νέο ὑπεράνθρωπο [...]. Οἱ ἀναρίθμητες ἀπίστευτες περιγραφὰς ἀξιόπιστων ἀνθρώπων γιὰ U.F.O. –κι ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶδα με τὰ μάτια μου τὸ φαινόμενο αὐτό– μαρτυροῦν τὴ δίψα γιὰ μιὰ “ἀνώτερη Δύναμη” ἀπελευθερωτικὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς πενίας τῆς ζωῆς αὐτῆς. Οἱ ὑπέροχες ἀναλήθειες τῶν U.F.O. ἀνῆκουν ὅλες μαζί στὴν περιοχὴ τῆς παραψυχολογίας καὶ τοῦ ἀποκρυφισμοῦ». Κλ. Κένεθ, *Θεοί, εἰδῶλα, γκουρού: ἀπὸ τὴ σκιὰ τῆς πλάνης στὸ φῶς τῆς Ὀρθοδοξίας*, μετάφρ. Βίκυ Πατρίκη, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2012, σσ. 166-167.

14. Σύμφωνα με τὸν Rose, οἱ ἄλλες θρησκείες, στὸν βαθμὸ πού δὲν εἶναι ἀπλὲς ἐκδηλώσεις δαιμονολατρίας, ἀποτελοῦν ἴσως καλὸπιστες ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἀτελεῖς ἀνθρώπινες ἀπόπειρες ἐπικοινωνίας με τὸ θεῖο, με τοὺς ἀνθρώπους πού συμμετέχουν σὲ αὐτὲς νὰ βρίσκονται σὲ μιὰ ἰδιαίτερη κατάσταση ὅπου τὸ πῶς θὰ «προσεγγισθοῦν» ἐξαρτᾶται πρακτικὰ ἀπόλυτα ἀπὸ τὸν Θεό. Αὐτὸ θὰ πεῖ στὴ σύντομη διάλεξη πού

παραδέχεται βέβαια πώς πολλές από αυτές τις λατρείες δεν είναι παρά παροδικές μόδες, θεωρεί όμως ότι δεν πρέπει να επαναπαυόμαστε, διότι οι μόδες αυτές δεν θα εξαφανισθούν παρά αφού έχουν συντελέσει στον περαιτέρω αποχριστιανισμό των κοινωνιών μας. Ὁ ἱερομόναχος Σεραφεῖμ προειδοποιεῖ ἐπίσης ἐνάντια στίς κινήσεις τοῦ σύγχρονου Οἰκουμενισμοῦ, οἱ ὁποῖες κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ἀπειλοῦν νὰ διαλύσουν καὶ τὴν Ὁρθοδοξία, τὸ τελευταῖο ὄχυρὸ πνευματικῆς προστασίας, ἀπὸ τέτοιες ἀλλότριες μορφές «πνευματικότητας». Διότι, ὅπως τονίζει ὁ ἴδιος καὶ αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ βιβλίου του, ὅλα ἐκεῖνα τὰ ποικίλα θρησκευόμενα στὴν πραγματικότητα δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ προετοιμάζουν τὸν δρόμο στὴ «θρησκεία τοῦ μέλλοντος», δηλαδὴ τὴ λατρεία τοῦ Ἀντίχριστου, στοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς ἱστορίας. Ὁ Rose ὁμαδοποιεῖ καὶ ἐδῶ πολλὰ διαφορετικὰ τάσεις καὶ πνευματικὰ κινήματα, ἀφοῦ κύριο μέλημά του εἶναι νὰ καταδείξει τὴν ἀντίχριστη φύση ὅλων τους, κάτι ποὺ κατὰ τὴν ἀποψή του στοιχειοθετεῖ καὶ τὴν ἀντίχριστη φύση τοῦ καιροῦ μας, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης ἀποστασίας, λίγὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Ἀντιχρίστου. Ὁ διάβολος πλέον παρουσιάζεται στοὺς ἀνθρώπους δῖχως «φτιασίδια»:

Ὁ συνειδητὸς Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ζεῖ σ' ἓναν καθαρὰ πεπτωκότα κόσμον, τόσο ὅσον ἀφορᾷ τὴ γῆ, ὅσο καὶ τ' ἀστέρια· ὅλα εἶναι ἐξ Ἰσου μακριὰ ἀπὸ τὸν χαμένο παράδεισο, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀγωνίζεται [...]. Δὲν ἐμπιστεύεται τὴ δική του ἱκανότητα νὰ διακρίνει τίς πλάνες τῶν δαιμόνων γι' αὐτὸ προσηλώνεται ὅσο πὺρ σταθερὰ γίνεται στίς γραφικὰ καὶ πατερικὰ κατευθυντήριες γραμμές, μὲ τίς ὁποῖες τὸν ἐφοδιάζει γιὰ τὴ ζωὴ του ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἔχει πιθανότητα νὰ ἀντισταθεῖ στὴ θρησκεία τοῦ μέλλοντος,

ἔδωσε τὸ 1981, λίγὸ πρὶν τὸ τέλος τῆς ζωῆς του στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Καλιφόρνιας, μὲ τίτλο: «Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν ἀνθρώπινη καρδιά», ποὺ θὰ κυκλοφορήσει σὲ ξεχωριστὸ βιβλίο, καὶ στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Ἑργήγορη. Σὲ ἐκείνη τὴ σύντομη ὁμιλία, μὲ τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ξεκινήσει κανεὶς τὴ «γνωριμία» του μὲ τὸ ἔργο του π. Σεραφεῖμ, μιλάει γιὰ τὰ δύο στοιχεῖα ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσει ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ μὲ τὸν Θεό: τὴν ἐσωτερικὴ δεκτικότητα καὶ τὸν πόνο. Τυπικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ κομμουνιστικὴ Ρωσία μὲ τὰ γκουλάγκ της νὰ λειτουργοῦν σὰν «σχολεῖα» νέων αὐθεντικῶν Χριστιανῶν, σὰν τοὺς Aleksandr Solzhenitsyn καὶ Γιούρι Μασκώβ, ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν ὁποίων διαβάζονται ἀποσπάσματα. Τὸ κείμενο εἶναι ὅλο δημοσιευμένο ἡλεκτρονικὰ στὴν ἡλεκτρονικὴ διεύθυνση: http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/geron_tikon/seraphim_rose_revelation_of_god_into_human_heart.htm [19.3.2024].

τῇ θρησκείᾳ τοῦ Ἀντιχρίστου, σὲ ὅποιανδήποτε μορφή κι ἂν παρουσιαστῇ αὐτή· ἡ ὑπόλοιπη ἀνθρωπότητα, ἐκτὸς ἂν κάνει κάποιο θαῦμα ὁ Θεός, εἶναι χαμένη.

Ἐκεῖ ἀποσκοποῦν, σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ὅχι μόνο τὰ κινήματα ποὺ ἔχουν ὀλοφάνερα θρησκευτικὸ χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλλόκοτη περιέργεια πλήθους σημερινῶν ἀνθρώπων γιὰ ἐπικοινωνία μὲ «ἐξωγήινα» ὄντα. Ὅπως καὶ στὸ *Ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατο*, ὁ Rose ἀκολουθεῖ τὴ μέθοδο νὰ συμβουλευέται συνδυαστικὰ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ ἀκαδημαϊκὴ βιβλιογραφία μὲ τὴν Ὁρθόδοξο χριστιανικὴ γραμματεία, μὲ τὴ δεύτερη νὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή της πέρα ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἡ πρώτη δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσει βαθύτερα στὴν κατανόηση τῆς ἀληθινῆς «φύσεως» τῶν φαινομένων αὐτῶν. Γιὰ παράδειγμα ὁ συγγραφέας, ἀκολουθώντας ἱστοριογραφικὲς πηγές, ἐπισημαίνει ὅτι τῆς λαϊκῆς περιέργειας γιὰ τὰ U.F.O. προηγήθηκε (ἐνν. χρονικά) ἡμαζικὴ «κατανάλωση» (λογοτεχνικῶν κυρίως) ἀναγνωσμάτων (π.χ. τοῦ Arthur Clark), ποὺ μὲ τὸν τρόπο τους ἐνθάρρυναν τὴν πίστιν σὲ ἐξωγήινους καὶ πιὸ «ἀνεπτυγμένους» ἀπὸ ἐμᾶς πολιτισμούς, ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ὁποίους ὑποτίθεται πὼς θὰ ἔδινε στὴν ἀνθρωπότητα τὴν ὥθηση γιὰ πνευματικὴ «ἐξέλιξη» πρὸς ἀνώτερες μορφές συνειδητότητας καὶ εὐδαιμονίας. Τέτοιες εἶναι γενικὰ οἱ προσδοκίες ποὺ συνυφαίνονται μὲ τὴν «οὐφολογία» καὶ ἀσφαλῶς ὑπάρχει ἐδῶ καὶ ἄφθονη ὁμαδικὴ παράκρουση, αὐθυποβολή, χωρὶς νὰ ἀποκλείονται καὶ περιστατικὰ ἐπιτήδειες ἐκμετάλλευσης τῆς ἀνθρώπινης εὐπιστίας. Ὡστόσο, συνεχίζει, τὸ πλῆθος καὶ οἱ λεπτομέρειες τῶν προσωπικῶν μαρτυριῶν καὶ ἀφηγήσεων δίνει τὴν ὑποψία πὼς δὲν ἐπαρκοῦν οἱ ἐπιστημονικὲς ἐξηγήσεις. Καὶ ἐδῶ εἶναι ποὺ ὁ π. Σεραφεῖμ χρησιμοποιεῖ τὶς πηγές τῆς Ὁρθόδοξης παράδοσης, δείχνοντας τὶς καταπληκτικὲς, κατὰ τὴ γνώμη του, ὁμοιότητες τῶν «ἐξωγήινων» ἐμπειριῶν μὲ τὶς ἐμπειρίες δαιμόνων ὅπως αὐτὲς ποὺ ἀναφέρονται στὰ *Συναξάρια* (τοῦλάχιστον τὰ Ὁρθόδοξα, μᾶς λέει, διότι αὐτὲς σὲ μεγάλο βαθμὸ τείνουν νὰ θεωροῦνται μυθικὲς καὶ νὰ ἀφαιροῦνται ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα τῶν Καθολικῶν). Ὅμοια, ὁ ἱερομόναχος συγκρίνει, συμβουλευόμενος καὶ προτεσταντικὲς κειμενικὲς πηγές, τὰ ἐντυπωσιακὰ φαινόμενα «γλωσσολαλιᾶς» τῶν Πεντηκοστιανῶν μὲ τὶς πνευματιστικὲς συγκεντρώσεις τῶν medium, σὶς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Ὁμοπιστία, χειροθεσία, παθητικότητα καὶ χρῆση τεχνικῶν ὑποβολῆς εἶναι τὰ τέσσερα κοινὰ χαρακτηριστικὰ ἀμφότερων.

Ὅπως καὶ οἱ «μεταθανάτιες» ἐμπειρίες, ἔτσι καὶ αὐτὰ τὰ φαινόμενα ἀποτελοῦν τελικὰ τὴν ἐπάνοδο στὴν προχριστιανικὴ πρακτικὴ τῆς νεκρομαντείας, γιὰ τὴν ὁποία τόσο αὐστηρὰ προειδοποιοῦσε ἤδη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Τέλος, ὁ Rose μέμφεται καὶ ἐδῶ τὴν ἐπιπολαιότητα τέτοιων συμπεριφορῶν καὶ τὶς ἀντιδιαστέλλει ρητὰ πρὸς τὴν πειθαρχημένη σοβαρότητα, τὴ σεμνότητα καὶ τὴν αὐστηρότητα τοῦ γνήσιου Ὁρθόδοξου πιστοῦ. Τὰ αὐθεντικά θεῖα βιώματα, ἐξηγεῖ, προϋποθέτουν αὐστηρὴ νηστεία, ταπείνωση, ὑπακοὴ σὲ κάποιον πνευματικὸ ὁδηγό, καθὼς καὶ ἀναγνώριση ἁμαρτωλότητας ἐκ μέρους τοῦ πιστοῦ. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ὅλα αὐτὰ τὰ νέα φαινόμενα στὸν «μεταχριστιανικὸ» μας κόσμο εἶναι ἐπαναφορὰ τῆς προχριστιανικῆς θρησκευτικότητας, ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ὁποίας εἶναι καθαρὴ δαιμονολατρία ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς ἀπελευθέρωσε ὁ Χριστός. Εἶναι φαινόμενο πνευματικῆς πλάνης ποὺ ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος Brianchaninov εἶχε διαιρέσει σὲ δύο μορφές. Ἡ πρώτη καὶ ἡ πιὸ θεαματικὴ ἀπὸ αὐτὲς προκύπτει ὅταν κάποιος μοχθεῖ γιὰ μία ὑψηλὴ πνευματικὴ κατάσταση καὶ ὁράματα, δίχως ὅμως νὰ ἔχει πρῶτα ἀποκαθαρθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη του. Σὲ αὐτὸν ὁ διάβολος παρέχει σπουδαῖα «ὁράματα», ποὺ ἔχουν ἐξωθήσει πολλοὺς παραπλανημένους ἀσκητὲς στὴν αὐτοκτονία ἢ τὴν τρέλα. Ἡ δεύτερη μορφή πλάνης, ποὺ ὀνομάζεται «φαντασία», εἶναι λιγώτερο θεαματικὴ, διότι δὲν προσφέρει «ὁράματα» ἀλλὰ μόνο «ἐξυψωτικά» θρησκευτικὰ συναισθήματα. Ὁ διάβολος, ὅπως γνωρίζει ἡ Ὁρθόδοξη παράδοση, μπορεῖ νὰ κάνει θαύματα μιμούμενος τὸν Θεό, μήπως ἐξαπατήσει ὅσους ἔχουν τὴν τάση νὰ τὰ πιστέψουν. Τὸ βιβλίο καταφέρεται μὲ πάθος ἐναντίον τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ τότε πατριάρχῃ Ἀθηνᾶγορα, τονίζει δὲ παράλληλα ὅτι ἡ χαρισματικὴ ἀναζωπύρωση καὶ νέες συγκρητιστικὲς τάσεις δὲν ἔχουν ἄλλο ρόλο ἀπὸ τὸ νὰ προετοιμάσουν μία ἐνωμένη καὶ πνευματικὰ ἀλλοιωμένη χριστιανοσύνη¹⁵, ποὺ μὲ τὴ σειρὰ τῆς μέλλει νὰ εἶναι ὁ προθάλαμος γιὰ τὴν ἔνωση ὅλων τῶν θρησκειῶν τῆς ἀνθρωπότητας. Αὐτὴ πρόκειται νὰ εἶναι ἡ θρησκεία τοῦ μέλλοντος, ποὺ στὴν οὐσία τῆς δὲν εἶναι παρὰ ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ

15. Στὰ σχετικὰ σημεία τοῦ βιβλίου γίνεται ρητὴ ἀναφορὰ στὸν Ρῶσο ὑπαρξιστὴ φιλόσοφο Nicolas Berdyaev, ὡς ἐμπνευστὴ αὐτοῦ, ἵσως ἐπειδὴ θεωρεῖται εὐρύτερα ὡς ὁ πατέρας τῆς «μεταπατερικῆς» θεολογίας. Παράλληλα θεωροῦνται «ἀπιστοῦντες» ἀκόμη καὶ κάποιοι Ὁρθόδοξοι, ὅπως ὁ ἱερέας Εὐσέβιος Στεφάνου.

Ἀντιχρίστου. Ζοῦμε ἤδη τὴν περίοδο τῆς ἀποστασίας καὶ βρισκόμαστε μπροστὰ στὰ ἔσχατα χρόνια, λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα.

Στὸ τελευταῖο, σύντομο καὶ ἡμιτελὲς βιβλίο του, μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο: *Μηδενισμός: ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστασίας στὴ σύγχρονη ἐποχὴ*, ὁ Σεραφεῖμ Rose θὰ ἀποπειραθεῖ πλέον νὰ σκιαγραφήσει τὰ στάδια τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ ἀνθρώπου τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη ἀλήθεια (πού, ἐννοεῖται, εἶναι ὁ Χριστός). Μέσα στὸ βιβλίο ἀντιπαρατίθεται μὲ πολλὲς καὶ διαφορετικὲς τάσεις, ὥστόσο ἐκεῖνος θεωρεῖ τὶς ὅποιες διαφορὲς τους φαινομενικὲς:

Εἴτε ἀκολουθοῦν τὴ θετικιστικὴ «κριτικὴ» τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ θεσμῶν, μὲ ἐπαναστατικὴ βία ἀπέναντι στὴν Παλαιὰ Ἐντολή, ἀποκαλυπτικὲς ὁράσεις μιᾶς παγκόσμιας καταστροφῆς καὶ τὴν ἐκ νέου δημιουργία ἐνὸς ἐπίγειου παραδείσου, εἴτε εἶναι ἀντικειμενικοὶ ἐπιστήμονες ποὺ ἐργάζονται γιὰ τὰ ὀφέλη μιᾶς «καλύτερης ζωῆς» σὲ αὐτὸν τὸν κόσμο –ὕπονοώντας ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος κόσμος– ὁ σκοπὸς τους εἶναι κοινός: ὁ ἀφανισμὸς τῆς Θεϊκῆς Ἀποκάλυψης καὶ ἡ προετοιμασία μιᾶς νέας τάξης πραγμάτων ὅπου δὲν θὰ ὑπάρχει ἔχνος ἀπὸ τὴν «παλαιά» ἀντίληψη καὶ ὁ Ἄνθρωπος θὰ εἶναι ὁ μόνος θεός¹⁶.

Σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο, τὸ ἱστορικὸ θεμέλιο τῆς ἀποστασίας τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ξεκίνησε κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα, εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας. Ἡ λογικὴ δηλαδὴ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀπαρνηθεῖ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς πρώτης καὶ ἀπόλυτης ἀλήθειας, δίχως τὴν ἴδια στιγμή νὰ αὐτοαναيرهθεῖ. Συγκεκριμένα, φιλοσοφικὰ ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη γιὰ τοῦλάχιστον μία ἀπόλυτη ἀλήθεια, ἡ ὁποία νὰ μὴ στηρίζεται σὲ κάποια ἄλλη, ἀλλὰ νὰ προϋποθέτει καὶ νὰ στηρίζει ὅλες τὶς ἄλλες. Αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν Θεό. Δίχως αὐτὴ τὴν Ἀλήθεια, ποὺ νὰ δρᾷ ὡς «ἀρχιμήδεια σημεῖο», ὁ ἄνθρωπος (ἀκόμη καὶ ὁ σύγχρονος ἐπιστήμονας) στέκεται στὸν ἄέρα, παλεύοντας ἀδιάκοπα μὲ τὴν προοπτικὴ τοῦ σχετικισμοῦ. Αὐτὲς οἱ γνωσιοθεωρητικὲς καὶ ἐπιστημολογικὲς σκέψεις ἔχουν καὶ σαφεῖς πολιτικὲς προεκτάσεις: Ὁ π. Σεραφεῖμ παρουσιάζεται ὑποστηρικτῆς μιᾶς «Ὁρθόδοξης χριστιανικῆς ἡγεμονίας»¹⁷, ἀπορρίπτοντας σφοδρὰ ὅχι ἀπλῶς τὸν Δια-

16. Εὐγένιος Ρόουζ (π. Σεραφεῖμ), *Μηδενισμός: ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστασίας στὴ σύγχρονη ἐποχὴ*, μετάφρ. Βασιλεία Κατσάνη, ἐκδ. Μυριόβιβλος, Ἀθήνα 2007, σ. 32.

17. Ὁ.π., σ. 44.

φωτισμὸ καὶ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ἀλλὰ μέχρι καὶ τὴν ἰδέα μιᾶς συνταγματικῆς μοναρχίας. Ἰδανικὸ τοῦ εἶναι ἡ ἀπόλυτη μοναρχία ἐνὸς Χριστιανοῦ ἡγεμόνα. Παρὰ τὰ ὅποια ἐλαττώματα καὶ τὰ πάθη τὸ χαρακτηρίζαν, ὑποστηρίζει ὁ ἴδιος, ὑπῆρξε τάξη, ἱεράρχηση καὶ νοηματοδότηση μέσα στὸ παλαιὸ καθεστῶς, τὸ ὁποῖο στὸν 18ο αἰῶνα κλονίσθηκε. Ἐχοντας τώρα τὸ ἓνα τοῦ μάτι στραμμένο στὸν φιλελεύθερο καπιταλιστικὸ κόσμο καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὶς σοσιαλιστικὲς κοινωνίες, ὁ Rose γράφει μὲ ἓναν μᾶλλον δυστοπικὸ τόνο. Σὲ ὅλο τοῦ τὸ βιβλίον, σημαντικὸ ρόλο διαδραματίζουν οἱ ἀναφορὲς στὸ ὥριμο ἔργο τοῦ Fyodor Dostoevsky, τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζεται ἐδῶ ὡς προφητικὸ γιὰ τὴν ἐπέλαση τοῦ μηδενισμοῦ καὶ τῶν ἀθεϊστικῶν ὀλοκληρωτισμῶν. Γιὰ νὰ σκιαγραφῇ τὸ δυστοπικὸ κλίμα τοῦ σύγχρονου κόσμου, ὁ Rose παρομοιάζει τὸν νέο ἄνθρωπο μὲ τὰ μωρὰ ποὺ γεννήθηκαν ὑπὸ λήψη θαλιδομίδης. Ὁ μηδενισμὸς, σύμφωνα πάντοτε μὲ τὸν ἴδιο, ἀποτελεῖ ἓνα πρόγραμμα διαρκοῦς ἐπανάστασης, ἓνα γεγονὸς δηλαδὴ ποὺ συντελεῖται ἀδιάκοπα καὶ δὲν θὰ φθάσει στὴν πλήρη ὀλοκλήρωσή του παρὰ μονάχα στὰ ἔσχατα, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ Δευτέρα Παρουσία. Τὰ στάδια τῆς «διαλεκτικῆς» τοῦ μηδενισμοῦ, ὅπως τὴν ὀνομάζει, ἦταν ἱστορικὰ τὰ ἑξῆς τέσσερα: φιλελευθερισμὸς, ρεαλισμὸς, βιταλισμὸς καὶ –τέλος– μηδενισμὸς. Ὅλα τοὺς εἶναι πλάνες, ὡστόσο κάθε πλάνη ἐμπεριέχει ἓνα ἴχνος ἀληθείας διότι, διαφορετικά, δὲν θὰ μποροῦσε καὶ νὰ ὑπάρξει. Ἐπιπρόσθετα, κάθε στάδιο ἀποτελεῖ τὴν ἄρνηση τοῦ προηγούμενου καὶ ταυτόχρονα τὴν ἐπίρρωσή του, ποὺ εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας. Συγκεκριμένα, ἂν ὁ φιλελευθερισμὸς, ἀντιτιθέμενος στὸ παλαιὸ καθεστῶς, χαρακτηριζόταν ἀπὸ ἀδιαφορία ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια (ποὺ εἶναι ὁ Χριστός), ὁ ρεαλισμὸς προέβαλε εὐθεῖα ἄρνηση ἐναντίον της, ἐνῶ ὁ βιταλισμὸς, μὲ τὴ σειρά του, ἔδινε μιὰν ἀνορθολογικὴ ἔμφαση στὶς ἀξίες τῆς «ζωῆς» (μὲ τὴ βιολογικὴ σημασία τοῦ ὄρου, κατώτερα ἔνστικτα κ.λπ.) καὶ ἀποζητοῦσε τὴ λύτρωση σὲ νέες θρησκείες. Τέλος, ὁ μηδενισμὸς ἦταν πλέον ἡ ἐνεργὴ, συστηματικὴ καὶ μὲ κάθε μέσο ἐπίθεση σὲ ὅτιδήποτε θυμίζει, ἔστω καὶ ἐλάχιστα, τὴν ἀλήθεια τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ὁ κομμουνισμὸς, γιὰ παράδειγμα, δὲν δίστασε νὰ πολεμήσει τὸν χριστιανισμὸ μὲ τὴ χρῆση βίας καὶ διωγμῶν. Σύμφωνα μὲ τὸν Rose ὅμως, ἡ πληρέστερη καὶ συνεπέστερη ἐνσάρκωση τοῦ μηδενισμοῦ στὴν πολιτικὴ σφαῖρα ὑπῆρξε

όπωςδήποτε ο ναζισμός του Χίτλερ. Ο ναζισμός ήταν πληρέστερα στον μηδενισμό ακόμη και από τον σοβιετικό κομμουνισμό, διότι είχε οφθαλμοφανώς σατανικά χαρακτηριστικά και δεν τα έκρυβε υπό τον μανδύα του ανθρωπισμού. Έπομένως, τί θα πρέπει να περιμένουμε από εδώ και πέρα; Μήπως επίκειται σύντομα το τέλος του κόσμου; Μπορεί να υπάρξει ένας μετα-μηδενιστικός κόσμος; Αρχικά, ο Rose απαντάει ότι ο πόλεμος των έχθρων του Θεού, δύο αιώνες τώρα, έχει αποβεί επιτυχής¹⁸. Δεν αποκλείεται, συμπληρώνει, αύριο να μάς ξημερώσει ένας μετα-μηδενιστικός κόσμος. Αυτό όμως, αν πράγματι συμβεί, θα συμβεί όχι επειδή τάχα ο μηδενισμός υποχώρησε αλλά επειδή απλώς έληξε το έργο του, πέτυχε δηλαδή τον σκοπό που είχε να επιτελέσει. Αναγνωρίζοντας ότι οι παραπάνω περιγραφές του είναι κάπως ζοφερές, ο Άμερικανός ιερομόναχος Σεραφείμ παραδέχεται πως υπάρχει και πολλή καλосύνη και ανθρωπιά στον κόσμο μας. Πλήθος ανθρώπων πιστεύουν ειλικρινά στις ιδεολογίες που ακολουθούν, προσδοκώντας ένα καλύτερο μέλλον για την ανθρωπότητα. Ωστόσο, αυτό δεν πρέπει να μάς καθησυχάζει. Διότι, όσο ο άνθρωπος ζει έχοντας ως βάση του όχι τον υπερφυσικό προορισμό του αλλά τίς (όποιες) εγκόσμιες ελπίδες, είναι καταδικασμένος να πορεύεται μάταια. Οί καλές του προθέσεις, δυστυχώς, δεν επαρκούν¹⁹. Ο μηδενισμός αποτελεί μία μορφή πνευματικής αποστασίας, και ως τέτοια δεν μπορεί να πολεμηθεί παρά μονάχα με πολεμικά μέσα²⁰. Η μοναδική λύση απέναντι σε αυτήν την προοδευτική επιδείνωση και άσταμάτητη κατρακύλα του ανθρωπίνου γένους, βρίσκεται στο έσχατολογικό επίπεδο. Ο Rose προσδοκεί άμεσα τα Έσχατα, επαναλαμβάνοντας, με τον τρόπο του, την καταληκτική φράση της Αποκαλύψεως του Ίωάννου. Για τον μηδενιστή άνθρωπο, ο κόσμος είναι τα πάντα και ο Θεός ένα τίποτε, ένα μηδέν. Για τον Χριστιανό όμως ισχύει το αντίστροφο: με αυτήν και μόνο την έννοια ο αληθινός Χριστιανός, θα μπορούσε να πει κανείς, είναι ένας «μηδενιστής», μάς γράφει ο ίδιος χαρακτηριστικά. Ο άνθρωπος δεν είναι από αυτόν και γι' αυτόν τον κόσμο. Αν το συνειδητοποιήσει, τότε θα γνωρίσει και ότι μπορεί να λυτρωθεί με τον Ίησού Χριστό. Πρέπει

18. Ό.π., σ. 146.

19. Ό.π., σ. 145.

20. Ό.π., σ. 147.

λοιπὸν νὰ γίνουμε ξανὰ Χριστιανοί²¹. Αὐτὸ εἶναι τὸ τελικὸ συμπέρασμα του.

Κριτική

Παραπάνω ἐπιχειρήσαμε νὰ συμπυκνώσουμε, ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα, τὸ «ἀπόσταγμα» τῆς θεολογικῆς σκέψεως τοῦ π. Σεραφεῖμ Rose. Ἴσως μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν τώρα καὶ κάποιες ἀντιρρήσεις στὰ λεγόμενά του. Ἀρχικά, εἶναι κάπως ἀρνητικὸ τὸ ὅτι στὴ σύγχρονη ἐποχὴ τῶν μεγάλων διλημμάτων ποὺ ἐγείρονται ἀπὸ τὴν πολιτική, τὴν οἰκολογία καὶ τὴ μετανάστευση, ὁ ἱερομόναχος Σεραφεῖμ δὲν ἔχει νὰ μᾶς προτείνει τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὴν ἀσκητικὴ ἀπομόνωση καὶ τὴν προσδοκία γιὰ τὴν ἄμεση ἔλευση τῆς Δευτέρας Παρουσίας. Θεωρώντας τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα «σκοτεινὸ» καὶ σχεδὸν ἀπόλυτα στερημένο ἀπὸ τὴ θεϊκὴ χάρη, παραβλέπει τὴ σπουδαιότητα τοῦ ραγδαίου ἐκχριστιανισμοῦ στὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική, ἐξιδανικεύοντας τὸ παρελθὸν μιᾶς «Ὁρθόδοξης χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας», σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ πλῆθος αἱρέσεων, πολέμων, σκληρότητας καὶ ἁμαρτίας (π.χ. διώξεις ἐναντίον Ἑβραίων, συστηματικὴ ἐξόντωση Βογομίλων κ.λπ.). Ὁ π. Σεραφεῖμ ἀναγνωρίζει βέβαια τὴν ὑπαρξὴ παθῶν καὶ ἀδυναμιῶν καὶ στὸ χριστιανικὸ παρελθόν, διατείνεται ὅμως ὅτι αὐτὰ στάθηκαν μονάχα οἱ ἀφορμὲς τῆς πνευματικῆς ἀνταρσίας τοῦ μηδενισμοῦ ἐναντίον του. Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος νὰ ἀναζητήσῃ ἐνδείξεις γιὰ τὸ ἐπικείμενο τέλος τοῦ κόσμου, ὅπως τὸ κάνει ὁ ἴδιος μὲ τόση ἐπιμέλεια, δὲν θὰ ἦταν ἰδιαίτερα δύσκολο νὰ τὶς βρεῖ σχεδὸν σὲ ὅποιαδήποτε ἱστορικὴ περίοδο. Αὐτὸ ἔκανε, γιὰ παράδειγμα, ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος Γόρδιος, ὁ ὁποῖος προέβλεπε τὴν ἔλευση τῶν ἐσχάτων στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰ., μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία βάλλεται ἀκατάπαυστα μεταξὺ Λατίνων καὶ Ὀθωμανῶν – διωγμὸς πολὺ σκληρότερος ἀπὸ ὅτιδήποτε συνέβη στοὺς Χριστιανοὺς τοῦ περασμένου αἰῶνα, τῆς κομμουνιστικῆς Ρωσίας συνυπολογιζομένης. Μάλιστα, εὐλόγα θὰ κατέληγε κάποιος στὸ συμπέρασμα ὅτι σήμερα ζοῦμε σὲ πρακτικὰ πολὺ σταθερώτερο καὶ λιγώτερο σκληρὸ γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς κόσμο, συγκριτικὰ μὲ

21. Ὁ.π., σσ. 188-189.

ἄλλοτε. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο παράδοξο τῆς σκέψεως του π. Σεραφεῖμ: Παρότι συνιστοῦσε νὰ ἀποφεύγονται τέτοιες ἐσωτερικὲς διαμάχες, ὁ ἴδιος ἀπέκλειε σχεδὸν ἅπαντες ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία, σὰν αἵρετικούς. Ἄν κάποτε ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκη γιὰ ὀρισμένες ἡπίες «διορθώσεις» στοὺς ἁγίους, ἢ ἀπόρριψη συγκαιρινῶν θεολόγων ἐκ μέρους του εἶναι ἀπόλυτη καὶ σχεδὸν μανιχαϊστική. Αὐτὸ δὲν ἰσχύει μόνο γιὰ «ἀμφιλεγόμενες» περιπτώσεις, ὅπως ὁ π. Σέργιος Bulgakov καὶ ὁ φιλόσοφος Nicolas Berdyaev (τὸν τελευταῖο δὲν τὸν θεωρεῖ καὶ ὡς Χριστιανό, ἀλλὰ οὐμανιστὴ Γνωστικό) ἀλλά, ὡς ἕναν βαθμό, καὶ τοὺς π. Γεώργιο Florovsky, π. Ἰωάννη Meyendorff καὶ ἰδίως τὸν π. Ἀλέξανδρο Schmemann, τὸν ὁποῖο καὶ στίς ἐπιστολές του μέμφεται σὲ κάθε εὐκαιρία²².

Γνωστὴ εἶναι ἐπίσης ἡ ἀντιλογία του μὲ τὸν θεολόγο Ἀλέξανδρο Καλόμοιρο καὶ τὸν π. Παντελεήμονα Μητρόπουλο, σχετικὰ μὲ τὴν δαρβινικὴ θεωρία τῆς ἐξέλιξης, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἔβλεπε σὰν μία σοβαρὴ ἀπειλὴ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴν θεωροῦσε μέρος μιᾶς εὐρύτερης ἀντιχριστιανικῆς φιλοσοφίας ποὺ κυριαρχεῖ στὴ Δύση ἐδῶ καὶ τρεῖς αἰῶνες καὶ διαρθρώνεται σὲ πολλὰς πτυχές. Φαίνεται πῶς ὁ π. Σεραφεῖμ ἀνησυχοῦσε πολὺ μήπως ἡ ἐξελικτικὴ θεωρία θὰ ὀδηγοῦσε τοὺς Ὁρθοδόξους στὴ συγκρότηση μιᾶς θεολογίας σὰν τὴ «σατανικὴ», ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ, θεολογία τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἰησοῦ τῆ μοναχοῦ καὶ παλαιοντολόγου Pierre Teilhard de Chardin. Ἐδῶ ὁ π. Σεραφεῖμ ὑπέπεσε, κατὰ τὴ γνώμη μας, στὴν ἀστοχία ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἀποψη νὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀναγάγει τὸν «δημιουργισμό τῆς νεαρῆς γῆς» σὲ ὑποχρεωτικὸ δόγμα πίστεως τῶν Ὁρθοδόξων, γεγονὸς ποὺ, πιστεύουμε, θὰ ἀποξένωνε ὁλοτελὰ τὴν Ὁρθοδοξία ἀπὸ τὸν σύγχρονο ἐπιστημονικὸ κόσμον καὶ θὰ εὐνοοῦσε ἀκριβῶς ἐκεῖνες τὶς διαιρέσεις ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς ποὺ ὁ ἴδιος ἐπεδίωκε νὰ ἀποφύγει (βλ. τὴ γνωστὴ περίπτωση τῶν Παλαιοημερολογιτῶν)²³. Δὲν ἔλειψαν καὶ ὅσοι κατηγορήσαν τὸν π. Σεραφεῖμ γιὰ «πατερικὸ κυριολεκτισμό»,

22. Ἀντίθετα, ὁ ἴδιος δὲν φέειται ἐγκωμίων γιὰ τὸν Ρῶσο μυθιστοριογράφον Fyodor Dostoevsky.

23. Τὰ παραπάνω δὲν συνεπάγονται ἀναγκαστικὰ τὴν ἀποδοχὴ τῶν ἀντίστοιχων ἀπόψεων τοῦ θεολόγου Ἀλεξάνδρου Καλομοίρου καὶ τοῦ π. Παντελεήμονος Μητροπούλου, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ π. Σεραφεῖμ ἀντιπαρετίθετο.

μία μορφή Ὁρθόδοξου φονταμενταλισμοῦ παραπλήσια στὸν (συνήθως προτεσταντικῆς ἐμπνεύσεως) «βιβλικὸ κυριολεκτισμό»²⁴. Ὁ ἴδιος ὁμολογοῦσε παράλληλα ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ ἅγιοι, ἂν καὶ σοφοὶ στὴ θεολογία τους, δὲν διαθέτουν κανενὸς εἴδους «ἀλάθητο» σὲ ἐπιστημονικὰ ζητήματα, στὰ ὁποῖα εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε σωστοὶ καὶ εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ τέτοιου εἴδους λάθη, λόγῳ τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐκεῖνοι ἔζησαν. Παράλληλα ὅμως ἔγραψε πὼς πρέπει νὰ μεταβάλλουμε καὶ τὴν ἐπιστήμη μας (π.χ. παλαιοντολογία) μὲ βάση τὰ γραφόμενά της. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς δύο μεγάλες ἀντιφάσεις τοῦ ἱερομονάχου Σεραφεῖμ Rose. Ἡ δεύτερη σχετίζεται μὲ τὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς θεολογίας. Πρόκειται γιὰ ζήτημα ποὺ ἔχει ἐπιδεχθεῖ δύο κύριες ἀπαντήσεις: Πρώτη εἶναι ἡ (μερική) ταύτιση τῆς θεϊκῆς Βασιλείας μὲ τὴν ἐπίγεια καὶ ὑπερεθνικὴ χριστιανικὴ αὐτοκρατορία, μία ἰδέα ποὺ ἔχει ταυτισθεῖ κυρίως μὲ τὸν Εὐσέβιο Καισαρείας. Ἡ δεύτερη θέση (ποὺ ἀποδίδεται στὸν Ὁριγένη καὶ τοὺς συνεχιστές του) πρεσβεύει ὅτι κάθε πολιτικὴ τάξη εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη (καί) μὲ τὴν ἁμαρτία, ἄρα ἡ θεϊκὴ Βασιλεία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔλθει στὸ ἐσχατολογικὸ ἐπίπεδο, ὅταν ὁ Θεὸς ἀποκαταστήσει τὸν κόσμον στὴ δική Του Βασιλεία. Ὅταν ὁ π. Σεραφεῖμ ἐκφράζεται ἀπροκάλυπτα θετικὰ ὑπὲρ τῆς «χριστιανικῆς μοναρχίας», πλησιάζει τὴν πρώτη ἄποψη, ἡ ὁποία ἔχει κατηγορηθεῖ γιὰ χιλιασμό, μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ φέρει στὴν ἐπίγεια σφαῖρα κάτι ποὺ τὴν ὑπερβαίνει, λησμονώντας ὅτι κάθε ἀνθρώπινο *status quo*, κάθε κράτος, περιλαμβάνει ἀναγκαστικὰ φυσικὴ βία καὶ κάθε λογῆς ἁμαρτίες, ἄρα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ «λατρεύεται». Μάλιστα, λέγεται ὅτι ἀκριβῶς ὅταν ὁ χριστιανισμὸς γίνεται πολιτικὴ ἐξουσία καὶ βάζει στὰ λάβαρα τὸν σταυρό, ἀναλαμβάνει νὰ «ἐκχριστιανίσει» λαοὺς μὲ τὴ βία καὶ νὰ ποινικοποιήσῃ ἁμαρτωλὲς συμπεριφορὰς ποὺ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὴν πνευματικὴ σφαῖρα (π.χ. αἵρεση), τότε ἀκριβῶς εἶναι ποὺ διαφθείρεται. Πάνω σὲ αὐτὸ τὸ θέμα, θὰ ἄξιζε ὁ π. Σεραφεῖμ νὰ λάμβανε ὑπ' ὄψιν του μερικὰ βιβλία τοῦ Berdyaev,

24. Γιὰ τὶς μᾶλλον συχνὲς συζητήσεις σχετικὰ μὲ τὸν Δαρβίνο καὶ τὴ θεωρία του στὴ βιολογία, μπορεῖ νὰ κανεὶς νὰ διαβάσῃ τὴν ἀλληλογραφία του (1961-1982) στὰ ἀγγλικά, δημοσιευμένη στὸν ἀκόλουθο ἠλεκτρονικὸ σύνδεσμο: <https://thoughtsintrusive.wordpress.com/letters-of-fr-seraphim-rose-1961-1982/> [19.3.2024].

ὅπου ὀρθοτομοῦνται τὰ παραπάνω, ἀλλὰ ἡ ἀπόλυτα καταδικαστική στάση ἐναντίον του μᾶλλον ἀπαγορεύει προκαταβολικά αὐτὴν τὴν ἐπιλογή²⁵. Ὁ ἀπομονωτισμὸς αὐτοῦ τοῦ τόσο εὐλαβοῦς καὶ πνευματικά ἐκλεπτυσμένου ἱερέως-προσκυνητοῦ φαντάζει ἴσως ὑπερβολικὸς γιὰ τὰ δεδομένα ἐνὸς Ὁρθοδόξου χριστιανοῦ, ὅπως συνήθως τὸν φανταζόμαστε.

Καὶ ἐδῶ ὑπεισέρχεται ἓνα καίριο ἐρώτημα: Θὰ μπορούσαμε ἄραγε νὰ χαρακτηρίσουμε τὸν π. Σεραφεῖμ «φονταμενταλιστή»; Σὲ αὐτὸ θὰ συνηγοροῦσε ἴσως ἡ συλλήβδην ἀπόρριψη τοῦ νεωτερικοῦ κόσμου, ἐκ μέρους του, τὸ ἔντονα ἀναχωρητικό του πνεῦμα, ἡ βεβαιότητα γιὰ τὸ ἐπικείμενο τέλος τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ οἱ ἐκκλήσεις του γιὰ ἐπιστροφή στὸ ἀρχικό, «πρωτογενές» μήνυμα τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ ὁποῖο εἶναι πεπεισμένος πὼς παραμένει ἀπρόσιτο ἀκόμη καὶ στοὺς περισσότερους Ὁρθοδόξους πιστοὺς. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ π. Σεραφεῖμ δὲν ἀφήνει κανένα περιθώριο γιὰ ἄσκηση βίας, οὔτε ὅμως κλίνει ὑπὲρ μιᾶς νέας διεκδίκησης τῆς πολιτικῆς κυριαρχίας ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν. Τὸνναντίον, φαντάζει βέβαιος ὅτι ὁ κόσμος συνολικά δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ ποτὲ ξανὰ χριστιανικὸς, ὅποτε τὸ μόνο ποὺ ἀπομένει σὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ζήσουν κατὰ τέτοιον τρόπο εἶναι ὁ ἀναχωρητισμὸς, ἡ καταφυγὴ δηλαδὴ στὴν ἡσυχία καὶ στὴν περισυλλογή, ὅπου θὰ προσεύχονται στὸν Θεὸ καὶ θὰ προσπαθοῦν νὰ παραμένουν πιστοὶ στὶς ἐντολές Του.

Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ὁ π. Σεραφεῖμ ὑπῆρξε ἓνας ἀληθινὰ ἐρωτευμένος ἄνθρωπος. Ἡ φλογερὴ καὶ ἀσυμβίβαστη ἀγάπη του γιὰ τὸν Θεὸ ἀλλὰ καὶ ἡ ἐναγώνια φροντίδα του γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀποκαλύπτονται σὲ κάθε λέξη ποὺ αὐτὴ ἡ αἰνιγματικὴ προσωπικότητα ἔγραψε. Καὶ ὅπως κάθε ἐρωτευμένος, δὲν μπόρεσε νὰ ἀποφύγει καὶ μερικὲς ἀστοχίες καὶ ὑπερβολές. Ἴσως στὴν περίπτωσή του προσιδιάζει ἡ περιγραφὴ ποὺ ὁ ἴδιος ἔκανε κάποτε γιὰ τὸν ἅγιο Αὐγουστῖνο: Τὰ λάθη του δὲν εἶναι «αἰρέσεις» ἀλλὰ ἀτέλειες καὶ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Ὅσοι τὰ ἐπισημαίνουμε, ἄς μὴν λησμονήσουμε ποτὲ πὼς ἐκεῖνος κατόρθωσε

25. Ἴσως τελικά οὔτε ὁ Berdyaev τήρησε αὐτὴ τὴ στάση μὲ συνέπεια, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἐνέδωσε στὶς «χιλιαστικές» προσδοκίες μιᾶς ὑποτιθέμενης ἐπερχόμενης θρησκευτικῆς ἀναγέννησης. Βλ. ἐνδεικτικὰ Ν. Μπερντιάεβ, *Ἡ μοῖρα τῆς κουλτούρας*, μετάφρ. Κ. Τσιρόπουλος, ἐκδ. Ἀστρολάβος/Εὐθύνη, Ἀθήνα 1992, σσ. 32-33.

αὐτὰ ποὺ γιὰ ἐμᾶς φαντάζονται ἀκατανόητα, ἀδύνατα καὶ ἀπίστευτα. Ἴσως τελικὰ ὁ π. Σεραφεῖμ ὑπῆρξε ἓνας νέος ἅγιος, μία ἐπανεμφάνιση τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου στὸν ταραγμένο κόσμον τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

SUMMARY

Seraphim Rose: American “Fundamentalist” or a twentieth century saint?

By Myron Zacharakis, *PhD Cand.*
National and Kapodistrian University of Athens

The aim of this article is to introduce and discuss Father Seraphim Rose’s views on modern world and the pathway towards the end of our times. According to Father Seraphim, western Modernity was a human revolution against the divine world order and brought a destructive and almost satanic will to destroy the human soul. We are still living at the end of that time, which will bring the Antichrist and the end of human history. According to Rose, we Orthodox should repent from our sins and expect the final revelation which will get us to the final judgement.